

УДК 378.016.811

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-1-57-70-77

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Кухарчук Ірина Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: irina.kyx24@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2854-1429

У статті досліджено проблему формування гнучких умінь у майбутніх учителів початкових класів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). Розкрито сутність понять «soft skills». Визначено компонентний склад універсальних навичок сучасного фахівця, які є найбільш затребувані в професійній сфері вчителя: комунікативні навички (уміння встановлювати контакт і вести діалог у різних ситуаціях спілкування; аргументувати свою думку в усній і письмовій формі, формулювати і презентувати ідеї; логічно вибудовувати свою думку за допомогою мовних засобів), когнітивні навички (сприйняття і розуміння себе та інших людей; організація та ефективна реалізація самостійної роботи; сприйняття і знання навколишньої дійсності), соціальні навички (уміння працювати в команді, спілкуватися з усіма учасниками процесу відповідно до етичних норм; встановлювати зв'язки в команді; керувати конфліктами, знаходити вихід з екстремальних ситуацій), дослідницькі навички (творчий пошук, широкий кругозір, уміння знаходити інформацію та ресурси для розв'язання конкретних завдань), навички самоорганізації (уміння планувати час та ресурси, здатність вчитися, стресостійкість, адаптивність), управлінські навички (уміння приймати рішення та нести відповідальність за них, а також здатність до аналізу, прогнозування результатів). Визначено методи і технології навчання української професійно орієнтованої мови з метою ефективного формування гнучких навичок у здобувачів освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід, soft skills, українська мова, комунікація, продуктивні методи навчання, рольові ігри, проєктна діяльність, проблемне навчання.

Постановка проблеми. Світ постійно змінюється і людині доводиться адаптуватися до нових умов, удосконалюючи не лише професійні навички. Така тенденція знайшла відображення в педагогічних дослідженнях, які оперують не тільки поняттями «компетенція» і «компетентність», але й поняттями «жорсткі і гнучкі навички». Одним із завдань сучасної системи вітчизняної освіти є підготовка компетентної особистості, яка може здатна до аналітичної і творчої діяльності, має мотивацію до саморозвитку та самореалізації.

Сучасна дійсність вимагає від фахівця володіння низкою конкурентоспроможних умінь і навичок, які визначаються не лише сукупністю теоретичних знань, а й такими якостями особистості майбутнього професіонала, які дозволяють легко адаптуватися до швидкозмінюваних умов, знаходити нестандартні, креативні шляхи розв'язання проблем. Такі характеристики, оперуючи термінами зарубіжної педагогіки, називають «soft skills» – гнучкими чи м'якими навичками.

На сьогодні посилюється запит на креативних педагогів, готових нестандартно та гнучко реагувати на ситуації, творчо вирішувати професійні педагогічні завдання. З огляду на це проблема професійної підготовки майбутнього вчителя розглядається в контексті співвідношення цілей та завдань з видами трудової діяльності та вміннями, представленими в державних нормативних документах.

В умовах розвитку сучасних тенденцій загальної освіти та активного пошуку інноваційних моделей школи, орієнтованих на здобувача освіти, формується новий образ педагога – консультанта, вихователя, керівника проєктів, комунікатора, дослідника, інноватора. Цей запит на сьогодні перебуває в центрі уваги системи педагогічної освіти, перебудова якої все більше визначається такими викликами, як необхідність змін у школі та підготовці педагогів, наявність сформульованих на рівні держави цілей і завдань освітньої політики, вимог до підготовки вчителя з боку роботодавця, нормативної бази модернізації загальної та професійної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування гнучких навичок активно розробляється за кордоном, зокрема в країнах Європи та США. Феноменам «hard skills» та «soft skills» та їх формуванню в професійній діяльності присвячені наукові праці О. Абашкіної, Н. Длугунович, Елісон Дойл (Alison Doyle), Л. Загородньої, К. Коваль, О. Козачінер, В. Муромець, Д. Равена, О. Семенов, Марсель М. Роблес (Marcel M. Robles), Т. Смагіна, Б. Счулз (B. Schulz), І. Тимофєєва, Н. Філатова та ін. На важливу роль гнучких умінь у професійній сфері сучасного педагога вказують дослідники Н. Глейзер, Т. Говорова, В. Слинченко та ін.

Аналіз навчально-методичних комплексів і навчальних посібників з професійно орієнтованої української мови засвідчив, що вивчення курсу спрямоване насамперед на вдосконалення професійного тезаурусу, роботи зі спеціалізованими текстами. Очевидно, що для формування гнучких навичок у

здобувачів освіти необхідні інші дидактичні матеріали, використання нових, проблемних і креативних технологій навчання.

Мета статті – з'ясувати зміст поняття «гнучкі навички», здійснити аналіз компонентного складу універсальних навичок сучасного фахівця, а також визначити методи і технології навчання української професійно орієнтованої мови з метою ефективного формування гнучких навичок у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній парадигмі представлені різні компетентності в навчальних програмах, які є стратегічними напрямками, що ґрунтуються на міждисциплінарному інтегруванні знань і навичок. Soft skills є важливим складником модернізації освітнього процесу, орієнтованого на розвиток особистості учня та формування його професійної і соціальної компетентності. Сьогодні soft skills є необхідними, оскільки роботодавці очікують від випускників не лише наявності традиційних знань, а й соціальних, комунікативних, організаційних та особистісних умінь.

Слово «skill» у перекладі з англійської означає «навичка», воно акцентує на практичній функції. Американські вчені Р. Клакстон, А. Коста і Б. Каллик значення слова «навичка» трактують як уміння опанувати важкоконтрольованими діями (the ability to master hard controlled actions) [5].

Слово «soft» перекладається з англійської мови як «м'який». Soft skills виникли як опозиція до hard skills. Отже, прийнято виділяти два види навичок: soft skills та hard skills. Професор Уолденського університету Р. Левассер у своєму дослідженні «Developing Soft Skills – A Change Management Perspective» вважає, що hard skills є технічною та адміністративною компетентністю, а soft skills найчастіше використовуються для позначення універсальних компетентностей, які набагато важче виміряти кількісними показниками [6]. «Жорсткі» та «гнучкі» навички зазвичай характеризуються як взаємодоповнювані поняття, що пояснює, наскільки тісно пов'язані ці два протилежні види навичок.

Soft skills є складним універсальним явищем, яке передбачає такі навички, як ефективна комунікація, творче мислення, лідерські якості, розв'язання проблем, уміння працювати в команді, самоконтроль, адаптація до змін середовища, емоційний інтелект тощо. Досліджувані навички мають назву «гнучкі», оскільки вони універсальні, тобто залежать від сфери та предмета діяльності. По-друге, вони динамічні, тобто можуть і повинні вдосконалюватися відповідно до ситуації та контексту. По-третє, саме ці навички є важливими не лише для успішної професійної діяльності, але й для адаптації в суспільстві. Ці навички допомагають людині краще зрозуміти себе та інших, будувати конструктивні відносини, успішно здійснювати свої професійні та особисті завдання.

У вітчизняній науковій та методичній літературі зарубіжний термін soft skills має низку аналогів: «гнучкі», «м'які», «людські» навички, «навички XXI століття»; «ключові», «основні», «наскрізні», «універсальні» навички, «метакомпетенції» тощо.

Поняття «soft skills» було започатковано в наукових працях зарубіжних учених із кінця 60-х років у сфері бізнесу, а у вітчизняній науковій літературі з'являється в 90-ті роки ХХ сторіччя. М'які (гнучкі) навички або soft skills прийнято розглядати в дихотомії з технічними, «жорсткими» навичками (hard, technical skills), тобто професійними навичками, що забезпечують виконання професійних дій. Отже, м'які навички здебільшого пов'язані з комунікацією, креативністю та управлінням; вони визначають ефективність мислення особистості в ситуації прийняття рішення. Дослідження засвідчують, що жорсткі навички гарантують лише 15% успіху, а решта 85% залежить від м'яких навичок.

Американські вчені Л. Ліппман, Р. Райберг, Р. Карні та К. Мур дають таке визначення soft skills: «це сукупність комунікативних та соціальних навичок, характеру особистості, світогляду, способу мислення, професійної приналежності, емоційного інтелекту, загалом, сукупність тих навичок, які дозволяють людям орієнтуватися в суспільстві, взаємодіяти з оточенням та досягати своїх професійних цілей у сукупності з hard skills» [7, с. 15]. Фахівці пропонують визначення, що охоплює набір тих моделей, які є основними в житті людини, також зазначається, що професійний і життєвий успіх не може здійснюватися без hard skills.

Сучасна педагогіка поєднує м'які навички в такі групи: когнітивні навички; комунікативні навички, соціальні навички; навички емоційного інтелекту, навички самоорганізації, управлінські та ін. [1; 2]. Професія вчителя є публічною, що робить особливо затребуваними такі вміння, як: презентувати себе та свої ідеї; вибудовувати стосунки з різними суб'єктами освіти – учнями, батьками, педагогами, соціальними партнерами; кооперувати свої дії з іншими учасниками освітнього процесу; розв'язувати творчі завдання; виявляти лідерські якості та ін.

Загальновідомо, що *комунікативні навички* передбачають уміння встановлювати контакт і вести діалог у різних ситуаціях спілкування; аргументувати свою думку в усній і письмовій формі, формулювати і презентувати ідеї; логічно вибудовувати думку за допомогою мовних засобів, робити висновки. *Когнітивні навички* пов'язані зі сприйняттям і розумінням себе та інших людей; з організацією та ефективною реалізацією самостійної роботи; зі сприйняттям і знанням навколишньої дійсності. *Соціальні навички* – це вміння працювати в команді, спілкуватися з усіма учасниками процесу відповідно до етичних

норм; встановлювати зв'язки всередині команди; керувати конфліктами, знаходити вихід із екстремальних ситуацій. До *дослідницьких навичок* належать творчий пошук, широкий кругозір, уміння знаходити інформацію та ресурси для розв'язання конкретних завдань. *Навички самоорганізації* передбачають уміння планувати час та ресурси, здатність до навчання, стресостійкість, адаптивність. *Управлінські навички* охоплюють уміння приймати рішення та нести відповідальність за них, а також здатність до аналізу, прогнозування результатів. Ураховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що *soft skills* інтегрують знання з різних наук, з огляду на що і методи формування повинні враховувати ефективне поєднання міжпредметних зв'язків.

У професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України № 1225 від 29.08.2024 року [8], визначено необхідні компетентності та вимоги до освітньо-педагогічної діяльності вчителя. У чинному документі представлено професійні компетентності, які можна зарахувати до гнучких навичок. Розглянемо деякі з них: *мовно-комунікативна компетентність* (вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння комунікувати усно й письмово; застосовувати прийоми й методи збагачення мовлення здобувачів освіти для висловлювання ними думок, почуттів і ставлень, сприяння мовленнєвій творчості здобувачів освіти); *інформаційно-цифрова компетентність* (критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел, вплив інформації на свідомість і розвиток здобувачів освіти, на прийняття рішень; модифікувати, редагувати, комбінувати наявні електронні (цифрові) освітні ресурси; реалізовувати стратегії оцінювання за допомогою цифрових сервісів); *емоційно-етична компетентність* (застосовувати в освітньому процесі практики концентрації уваги, усвідомленого емоційного реагування, емоційної стійкості; організувати діалог і полілог з учасниками освітнього процесу, поважаючи права людини й суспільні цінності; застосовувати основні стратегії поведінки щодо захисту власних прав, а також захисту здобувачів освіти під час освітнього процесу); *компетентність педагогічного партнерства* (застосовувати навички координації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, підтримувати їхнє прагнення до саморозвитку, розкривати їхні здібності і пізнавальні можливості); *здатність до навчання впродовж життя* (визначати потреби особистого професійного розвитку; планувати власний професійний розвиток; збирати, систематизувати й використовувати інформацію) [8].

Усі представлені вище компетентності відображають сутність гнучких навичок. Це є свідченням того, що проблема підготовки педагогічних кадрів із урахуванням розвитку гнучких навичок у сучасних умовах актуальна та важлива для нашої держави.

Як засвідчує аналіз досвіду, нині існують два підходи до формування *soft skills*. Перший – навчати безпосередньо, запроваджуючи окремі курси в межах варіативного компонента навчального плану. Другий підхід пов'язаний із використанням потенціалу дисциплін, що вивчаються, у поєднанні з неформальною освітою, позанавчальною роботою. Такий підхід найчастіше поширений у вітчизняних закладах вищої освіти.

Гнучкі навички безпосередньо пов'язані з оволодінням українською мовою, оскільки ключовими вважаються комунікативні навички та навички соціальної взаємодії. З огляду на це важливо опанувати не лише правила та відповідний словниковий запас, а й оволодіти всіма комунікативними навичками й розвинути їх на відповідному рівні. Перед викладачами мовних дисциплін постає питання, які навички та вміння найбільш ефективні в процесі вивчення лінгвістичних курсів та як їх формувати.

Варто зазначити, що здобувачі освіти вивчають не лише українську мову як засіб спілкування, а й опановують дисципліну з метою виконання професійних завдань. Метою навчання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є підвищення рівня загальномовної підготовки, комунікативної компетентності майбутніх фахівців, практичне оволодіння основами офіційно-ділового, наукового, розмовного стилів української мови, що забезпечить спілкування на належному мовному рівні в професійній сфері, здатність розв'язувати професійні завдання. Дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» вважається однією з найефективніших щодо формування гнучких навичок. Проаналізуємо деякі методи та технології навчання української мови, які безпосередньо формують «універсальні навички» фахівця.

Спілкування та вміння працювати в команді пов'язане з технологією *проектної діяльності*, яка дає змогу здобувачам освіти проявити самостійність у плануванні та організації, розробленні проблеми та її практичним результативним оформленням у формі презентації, постера, буклета, портфоліо, пам'ятки і т.д. Проектна діяльність має творчий характер. Завдання творчого характеру стимулюють студентів до пошуку самостійних рішень. Проектна робота сприяє формуванню позитивних умінь особистості: самостійності, ініціативності, цілеспрямованості, систематичності тощо. Окрім того, здобувачі освіти відчують задоволення від самостійного пошуку та пізнання, вчать раціонально використовувати свій час, здійснювати самоконтроль, розвивати пам'ять, мислення, здатність до творчої діяльності. Особливістю проектної діяльності є те, що відбувається навчання в співпраці. У молоді виникає можливість індивідуального вибору та визначення обсягу матеріалу, необхідного для досягнення навчальної мети.

Кожен зі студентів визначає свій варіант теми, завдання та шляхи їх розв'язання, форми презентації кінцевого продукту. Особливістю проектної діяльності є розвиток рефлексивних умінь, що виражається в здатності здобувачів освіти формувати уявлення про себе, про свою діяльність, прогнозувати її та планувати, а також з'ясовувати й аналізувати думки інших людей про свою діяльність та про себе. Рефлексивні вміння є найважливішим компонентом у структурі інноваційної діяльності фахівця, оскільки вчитель початкових класів із розвиненими рефлексивними вміннями має значні можливості в реалізації творчого потенціалу. До загальних рефлексивних умінь належать: уміння ставити реальні цілі як основу оцінювання результативності своїх дій; уміння адаптуватися, доповнювати або змінювати план, програму, форми та методи роботи відповідно до конкретних умов з метою досягнення оптимальних результатів; уміння прогнозувати наслідки своїх професійних дій, здійснювати контроль та самоконтроль, аналізувати результати виконаної діяльності, самокритично ставитися до неї; уміння оцінювати та узагальнювати досвід своєї практичної роботи та застосовувати у власній практиці досвід колег.

Пропонуємо на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) організувати проєкт «Офіційно-ділові документи», який допоможе покращити розуміння специфіки офіційно-ділового стилю. Завдання проєкту: вивчення основних характеристик ділової української мови, розвиток навичок використання офіційно-ділового стилю в письмовій та усній мові, а також формування навичок коректного та чіткого викладу інформації. Студенти розподіляються на групи, отримують завдання підготувати матеріали за такими темами: «Документи, їхнє призначення і класифікація», «Основні реквізити документів. Правила написання ділових паперів. Стандартизація тексту документів. Документи високого і низького рівня стандартизації», «Вимоги до бланка документа. Оформлювання сторінки документа. Система рубрикації», «Вимоги до тексту документів». Ідея проєкту полягає у створенні навчального контенту (навчальні матеріали, методичні рекомендації, зразки офіційних документів, навчальні відео- та аудіоматеріали), спрямованого на вивчення особливостей ділової української мови та формування вмінь характеризувати й оформлювати відповідно до вимог найуживаніші ділові папери.

Проєкт «Ділова українська мова як засіб професійної комунікації» присвячений дослідженню особливостей та правил використання ділової української мови. Актуальність проєкту обґрунтована необхідністю підвищення рівня ділового спілкування відповідно до запитів сучасної освітньої сфери діяльності. У проєкті розглядаються лексичні, граматичні та стилістичні особливості ділової української мови. За допомогою цього проєкту аудиторія розширить свої знання про ділове спілкування та набуде навичок його грамотного використання. Кінцевим продуктом може стати методичний посібник з ділової української мови, що містить правила, приклади та рекомендації. Завдання проєкту – вивчити лексичні, граматичні та стилістичні особливості ділової української мови; розробити рекомендації щодо їх використання; створити методичні матеріали для студентів – майбутніх учителів.

Усі інструменти та організаційні форми проектної роботи слугують формуванню гнучких навичок. Студенти беруть участь у проектній діяльності, результатом якої може стати наукова стаття, участь у науковій конференції або презентація результатів роботи команди у формі виступу проблемного характеру.

Розвитку гнучких навичок сприяє на заняттях *групова форма роботи*. Перехід на дистанційне навчання, запроваджене у зв'язку з воєнним станом в Україні, зменшили можливості дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» щодо формування комунікативних здатностей, зокрема практично повністю зникла «гнучка» взаємодія, коли стратегія та тактика діалогу повністю залежить від реакції респондента на репліку. Відсутність такої форми роботи позбавляє здобувачів освіти навичок міжособистісних відносин. В університеті навчаються студенти з різними мотивами та з різним рівнем розвитку когнітивного й емоційного інтелекту. Їх поєднує обрана професія вчителя. Це може бути тим чинником, навколо якого об'єднується колектив, щоб долучити до роботи не тільки студентів із високим рівнем емоційного інтелекту, а й тих, кому не вистачає цієї здібності. З огляду на це доцільно їх об'єднати в групи для спільної роботи для того, щоб більш активні допомогли виконати завдання більш слабким одногрупникам, стимулюючи їх до співпраці.

Студентський колектив розподіляється на групи, які опановують частину матеріалу самостійно. Кожен здобувач освіти періодично виконує роль викладача, пояснюючи іншому суть питання, і навпаки. А викладач здійснює контроль: слухаючи по черзі одного з представників мікрогрупи, оцінює їх, коригує, допомагає та спрямовує. Наприклад, можна запропонувати студентам розподілитися на групи по 4-5 осіб та виконати завдання: ознайомтеся з матеріалом на тему «Лексичні норми професійного спілкування»; створіть опорний конспект, намагаючись відзначити все, що дізналися в цьому змістовому модулі. Особливе місце в конспекті відведіть основним лексичним помилкам та причинам їх порушення. Підготуйте доповідь із презентацією за конспектом. Виконуючи таке завдання, здобувачі освіти вчать правильно організовувати свою роботу, розподіляти обов'язки між учасниками групи, допомагати один одному.

Серед групової роботи добре зарекомендували себе такі види завдань, як підготовка комунікативних ситуацій, які мають професійну спрямованість. Наприклад:

1. Підготуйте діловий лист до директора школи, у якому обговорюються перспективні питання співпраці.

2. Проведіть телефонні переговори з керівником центру позашкільної освіти з обговоренням кола питань, що вас цікавить.

3. Виберіть кліше та вирази для оформлення інформаційних листів.

4. Напишіть письмову відмову від запропонованої роботи, використовуючи необхідні мовні кліше.

Важливу роль у формуванні гнучких навичок, зокрема критичного мислення та комунікативних умінь, відіграють *ділові ігри*. Вони є своєрідним моделюванням природних ситуацій спілкування, що пов'язані з розв'язанням студентами проблемних комунікативно-пізнавальних і професійних завдань. Під час ділової гри здобувачі освіти імітують майбутню професійну діяльність відповідно до отриманих лінгвістичних знань та сформованих комунікативних умінь в умовах навчальної діяльності.

У грі можна досягти вищого рівня спілкування, ніж у процесі стандартного навчання, оскільки рольова гра повинна виконувати функції певної діяльності. Вона є колективною діяльністю, яка передбачає активну участь усієї групи та кожного члена групи. Рольова гра – це умовно-комунікативна гра з чітко прописаним сценарієм, мета якої – провести бесіду на основі того завдання, яке викладач пропонує студентам.

Матеріалом для організації та проведення ділових ігор є професійні ситуації спілкування. Так, у процесі навчання майбутніх учителів початкової школи можна організувати ділові ігри, побудовані на основі засвоєння та закріплення навчального матеріалу – лінгвістичні ділові ігри (навчальна наукова лінгвістична дискусія, конференція, інтерв'ю, бесіда, підготовка та обговорення виступів на лінгвістичні й професійні теми тощо). Наприклад, під час проведення ділової гри «Працевлаштування» формуються та активізуються навички й уміння використання мови спеціальності на фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та стилістичному рівнях; уміння правильно розуміти, інтерпретувати усні та письмові висловлювання різних жанрів з метою комунікації; уміння висловлювати свої думки, відстоювати свою точку зору, аргументовано заперечувати, спростовувати хибну позицію опонента; уміння використовувати мовні форми та засоби відповідно до ситуації, контексту. Орім зазначених умінь, під час проведення ділової гри «Працевлаштування» досягаються такі педагогічні цілі: закріпити знання студентів із теми «Службові документи», «Ділова бесіда»; сформувати вміння застосовувати отримані знання в галузі майбутньої спеціальності; підвищити інтерес до навчальних матеріалів, зацікавленість у майбутній професії; розвинути критичне мислення, інтелектуальні здібності, навички організації роботи у творчому колективі.

Основними етапами організації та проведення ділової гри «Працевлаштування» є такі.

1 етап – передігровий, що спрямований на формування знань про принципи та правила ділової бесіди, композиційні та лексичні особливості різних видів службової документації; навички та вміння складання службової документації, пов'язаних із обраною спеціальністю;

2 етап – підготовчий, який передбачає вибір теми, формулювання мети і завдань, визначення значущості теми в підготовці майбутніх учителів. Окрім того, на цьому етапі розробляється сценарій, проводиться консультація учасників;

3 етап – основний: визначення теми, мети та завдань; коротка характеристика проблеми; виконання завдань; розгляд документів, що надійшли; інсценування; ведення дискусії / аргументація учасниками; завершення.

4 етап – завершальний, на якому підбиваються підсумки, відбувається оцінювання, рефлексія, осмислення різних точок зору, представлених учасниками ділової гри.

Сприяє виробленню вербальної комунікативної поведінки, умінню бачити ситуації та їх розв'язувати рольова гра «Обирайте українську!», метою якої є розвиток монологічного та діалогічного мовлення на тему про роль української мови у світі, про значення її вивчення. Учасникам пропонується в ролі організаторів мовних курсів підготувати та здійснити виступ на національному телебаченні з метою залучити громадян до вивчення української мови на курсах. Усі учасники обирають найкращий виступ «таємним голосуванням», відзначаючи на аркуші паперу, до кого вони «підуть навчатися».

Використання ігор у процесі засвоєння української мови за професійним спрямуванням здобувачами освіти забезпечує максимальний інтерес до предмета вивчення, свідомий характер засвоєння лінгвістичних знань, а також сприяє більш ефективному формуванню комунікативних навичок і умінь. Окрім того, під час проведення ігор студенти занурюються в умови реального спілкування, мотивуючи мовленнєву діяльність необхідністю вибору певних мовних засобів.

Розв'язанню проблеми розвитку гнучких умінь сприяє *метод вирішення проблемних завдань*. Наприклад, під час вивчення теми «Культура усного професійного спілкування» пропонуємо виконати таке завдання:

• Прочитайте фрагмент тексту та дайте відповідь на запитання: «Які ще засоби повинен використовувати вчитель в усному мовленні?». Випишіть лише граматичні основи; напишіть, чим

виражені головні члени речення, вкажіть типи присудків. Проаналізуйте результати: у яких реченнях за збереження лише граматичної основи залишилася ключова інформація, а які синтаксичні конструкції перестали бути інформативними? Чи достатньо граматичної основи для розуміння змісту? Оформіть свої висновки письмово за допомогою 4–6 речень».

Культура мовленнєвої поведінки вчителя – це вияв його загальної культури. Висока культура мовлення – це вміння мотивовано використовувати засоби мови з метою спілкування та передачі інформації в конкретних умовах. Опанування знань у галузі паралінгвістики (вокалізація мови, її тональність, тембр) та екстралінгвістики (гучність мови, її темп, паузи) безпосередньо позначається на результативності словесних контактів.

В усному мовленні педагог повинен використовувати весь арсенал виражальних засобів: вибирати відповідний до особистісно орієнтованої моделі навчання тон – спокійний, доброзичливий, зацікавлений; використовувати мовні засоби згідно з віком учнів, етапом навчання, труднощами матеріалу, що вивчається; добирати відповідно до ситуації спілкування силу голосу, використовувати доречну в конкретній ситуації інтонацію, дотримуватися пауз, логічного наголосу; стежити за відповідним завданням уроку мімікою, жестами.

• А. С. Макаренко в одному зі своїх виступів зауважив: «Я читав у педагогічному журналі, яким тоном треба розмовляти з вихованцями. Там сказано: педагог має розмовляти з вихованцем рівним голосом. З якого дива? Чому рівним голосом? Я вважаю, що це такий нудний виїде педагог, що його всі зненавидять». Чи погоджуєтесь Ви з думкою педагога? Чи немає тут поєднання понять «тональність спілкування» та «інтонація»?

Під час вивчення теми «Етика ділового спілкування» можна запропонувати такі запитання та завдання:

- Яке значення має дотримання вимог ділового етикету для встановлення ефективних ділових відносин?
- Які, на вашу думку, причини посилення уваги до етичного аспекту ділових відносин у суспільстві?
- Які риси характеру повинен мати сучасний керівник освітнього закладу?
- Дотримання якихось етичних норм дозволить педагогу сформувати позитивний мікроклімат у колективі?
- З якою метою розробляються етичні кодекси? Який їхній зміст? Сформулюйте свій «кодекс» етичних взаємин керівника та підлеглого
- Охарактеризуйте візитну картку як інструмент ділового спілкування. Які вимоги до її оформлення? Підготуйте власну візитівку.
- Які, на вашу думку, шляхи підвищення етичності ділових відносин?

Розв'язанню проблеми розвитку гнучких умінь під час вивчення теми «Телефонне ділове спілкування» сприяють такі проблемні запитання:

- Що робити, якщо під час вашої розмови зі співробітником лунає телефонний дзвінок?
- Як запросити до телефону колегу? Які форми мовленнєвого етикету ви використаєте?
- Якою повинна бути робоча телефонна розмова за тривалістю? Що робити, якщо співрозмовник багатослівний і відволікається від розмови, акцентуючи увагу на деталях?
- Як ви вважаєте, чи можна телефонувати колезі додому з робочого питання? Якщо так, то в який час?

Висновки. Отже, можемо констатувати, що гнучкі навички – це конструкт соціально-психологічних умінь, які здатні забезпечити успіх не лише в професійній сфері, а й у житті. Аналіз педагогічного досвіду застосування різних методів навчання дав змогу виявити найефективніші методи навчання української мови за професійним спрямуванням, що сприяють формуванню гнучких навичок: проектна діяльність, рольові ігри, групова робота, вирішення проблемних ситуацій. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні технологій удосконалення гнучких навичок на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Список використаної літератури

1. Башкір О., Каданер О. Інтерактивні методи формування soft skills майбутніх фахівців. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 1 (3). С. 216–135.
2. Глейзер Н. В., Говорова Т. С., Слинченко В. І. Soft skills сучасного педагога. *Наумовські читання : матеріали XIX наук.-метод. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяч. року мат. освіти в Україні*, 23–24 листопа. 2021 р., Харків: нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди / за ред. Н.О. Пономарьової та ін. Харків, 2022. С. 269–271.
3. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції* / За ред. О. В. Пастовенського. Житомир, 2017. С. 21.
4. Soft skills – навички XXI століття. Що найбільш за все цінують роботодавці : зб. тез Всеукраїнського науково-практичного вебінару за підсумками дослідно-експериментальної роботи з теми «Формування м'яких навичок (soft skills)

майбутніх кваліфікованих робітників в освітньому середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти», 07 листопада 2024 р. / за наук. ред. професора Л. М. Сергєєвої. Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2024. 50 с.

5. Claxton G., Costa A.L., Kallick B. Hard thinking about soft skills. *Educational leadership: journal of the Department of Supervision and Curriculum Development*. N.E.A. 2016. Vol. 73. P. 60–64.

6. Levasseur R. People Skills: Developing Soft Skills — a Change Management Perspective. *Computer Science. Interfaces*. 2013. Vol. 43. No. 6. November–December 2013. P. 566–571.

7. Lippman L.H., Ryberg R., Carney R., Moore K.A. Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. *Child Trends Publication*. 2015. 56 p.

8. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. № 1225. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf (дата звернення: 18.02.2025).

FORMING SOFT SKILLS IN HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE PROCESS OF LANGUAGE TRAINING

Kukharchuk Iryna

Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *Modern reality requires a specialist to possess a number of competitive skills and abilities, which are determined not only by a set of theoretical knowledge, but also by such qualities of the future professional's personality that allow him to easily reorient and adapt to rapidly changing conditions, to find non-standard, creative ways to solve problems. Such characteristics, using the terms of foreign pedagogy, are called «soft skills» - flexible or soft skills.*

Today, the demand for creative teachers who are ready to respond to changing conditions in a non-standard and flexible way and creatively solve professional pedagogical tasks is increasing. In view of this, the problem of professional training of a future teacher is considered in the context of the correlation of goals and tasks with types of work activity and skills presented in state regulatory documents. In the context of the development of modern trends in general education and the active search for innovative student-centered school models, a new image of a teacher is being formed - a consultant, educator, project manager, communicator, researcher, innovator.

Purpose. *To clarify the meaning of the concept of «flexible skills», to analyze the component composition of the modern specialist's universal skills, and to determine the methods and technologies of teaching the Ukrainian professionally oriented language in order to effectively forming students' soft skills.*

Methods. *The following methods were used in the research: analysis sources to find out the state of problem development; a descriptive method, which combines observation, interpretation and generalization of scientific and methodological material.*

Results. *The study found that soft skills are a complex universal phenomenon that includes such skills as effective communication, creative thinking, leadership qualities, problem solving, teamwork, self-control, adaptation to environmental changes, emotional intelligence, etc. The skills under study are called «flexible» because, firstly, they are universal, that is, they depend on the sphere and subject of activity. Secondly, they are dynamic, that is, they can and should be improved over time, as well as depending on the situation and context. Thirdly, these skills are important not only for successful professional activity, but also for adaptation in society. These skills help a person to understand himself and others better, to build constructive relationships, and to carry out his professional and personal tasks successfully.*

The article identifies the components of a modern specialist's universal skills that are most in demand in a teacher professional sphere: communicative skills (the ability to establish contact and conduct a dialogue in various communication situations; to argue one's opinion orally and in written form, to formulate and present ideas; to logically build one's opinion using language means, to draw conclusions from a conversation), cognitive skills (related to adequate perception and understanding of oneself and other people; to organization and effective implementation of independent work; to perception and knowledge of the surrounding reality; to organization and effective implementation of independent learning activities), social skills (the ability to work in a team, to communicate ethically with all participants in the process in accordance with ethical standards, the ability to establish relationships within the team, to manage conflicts, to find a way out of extreme situations), research skills (creative search, broad outlook, the ability to find information and resources to solve specific tasks), self-organization skills (the ability to plan time and resources, to learn, stress resistance, adaptability), management skills (the ability to make decisions and take responsibility for them, as well as the ability to analyze and predict results).

The article describes the methods and technologies of teaching Ukrainian professionally oriented language in order to effectively form soft skills in students.

Originality. *The content of the concept of «flexible skills» is clarified and scientifically substantiated; the component composition of flexible skills necessary for a future primary school teacher is determined; didactic*

material based on a gradual increase in difficulty is proposed, which allows to effectively form the students' orthoepic and speech (communicative) skills; technologies for teaching the Ukrainian language (for professional purposes) are developed, various types of exercises and tasks for the development of flexible skills are identified and described.

Conclusion. Thus, flexible skills are a construct of socio-psychological skills, which are professional skills that can ensure success not only in the professional sphere but also in life. The analysis of the pedagogical experience of using various teaching methods allowed us to identify the most effective methods of teaching the Ukrainian language for professional purposes that contribute to the formation of flexible skills: project activities, role-playing, and problem-solving situations. We see prospects for further research in the development of technologies for improving flexible skills in the classes of the course «Ukrainian (for professional purposes)».

Key words: competency-based approach, soft skills, the Ukrainian language, communication, productive teaching methods, role-playing games, project activities, problem-based learning.

References

1. Bashkir, O., & Kadaner, O. (2022). Interaktyvni metody formuvannia soft skills maibutnix fakhivtsiv [Interactive methods of forming soft skills of future specialists]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii – Scientific innovations and advanced technologies*, 1 (3), 216–135. [in Ukrainian].
2. Hleizer, N. V., Hovorova, T S., & Slynchenko, V. I. (2022). Soft skills suchasnoho pedahoha [Soft skills of a modern teacher]. Kharkiv, 269–271. [in Ukrainian].
3. Smahina, T. M. (2017). Zmishchennia aktsentiv z hard skills na soft skills v pidvyschenni profesiinoi kompetentnosti pedahohiv u systemi pisladyplomnoi [Shifting emphasis from hard skills to soft skills in improving the professional competence of teacher in the postgraduate system. Rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohiv u systemi pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity rehionu: zbirnyk materialiv konferentsii. Zhytomyr. [in Ukrainian].
4. Soft skills – navychky XXI stolittia [Soft skills – skills of the XXI century]. (2024). Chernivtsi. [in Ukrainian].
5. Claxton, G., Costa, A.L., & Kallick, B. (2016). Hard thinking about soft skills. *Journal of the Department of Supervision and Curriculum Development*, 73, 60–64. [in English].
6. Levasseur, R. (2013). People Skills: Developing Soft Skills — a Change Management Perspective. *Computer Science. Interfaces*. Vol. 43. No. 6. November–December. P. 566–571. [in English].
7. Lippman, L.H., Ryberg R., & Carney R., Moore K.A. (2015). Workforce connections: key «soft skills» that foster youth workforce success: toward a consensus across fields. Child Trends Publication. [in English].
8. Profesiyni standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», zatverdzhenyi nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 1225 vid 29.08.2024 roku [Professional standart «Teacher of a general secondary school» approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No.1225 August 29. Retrieved from: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 6.03.2025 р.
Прийнято редакцією 6.04.2025 р.
Опубліковано 30.04.2025 р.

УДК 378.046: 37.091.3: 004.8

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-1-57-77-84

SOFT SKILLS І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Шакотько Віктор Васильович

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: vv0304@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3004-5045

У статті розглядається взаємозв'язок між soft skills, hard skills та професійними компетентностями вчителів. Швидкий розвиток сервісів штучного інтелекту (ШІ) робить їх доступними для освітнього процесу, що вимагає включення навичок використання ШІ до професійних компетентностей педагогів. Аналіз сучасних досліджень засвідчує, що такі soft skills, як командна робота, креативність, адаптивність та вирішення конфліктів є важливими складовими професійної підготовки вчителів. Висновки підкреслюють необхідність інтеграції цих навичок в освітні програми та стандарти підготовки вчителів, а також урахування ризиків використання ШІ в освіті. У статті запропоновано рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки педагогів з урахуванням сучасних технологій.

Ключові слова: штучний інтелект, soft skills, учитель, професійна підготовка вчителя.

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток сервісів штучного інтелекту в останнє десятиліття зробив їх доступними не тільки вченим та інженерам, але й учням початкової школи [1, 2]. Разом з тим виникає питання місця навичок використання сервісів штучного інтелекту в системі професійних навичок майбутнього вчителя і практикуючого вчителя Нової української школи. Використовуючи технократичний